

BEREDSKAPSPLAN FOR FOREBYGGING AV SEKSUELLE OVERGREP FOR SKOLE

Målet med denne beredskapsplanen er å forebygge og avdekke seksuelle overgrep mot barn som er tilknyttet vår skole. Planen skal sikre tilstrekkelig kunnskap om seksuelle overgrep mot barn, god kjennskap til de rutiner og prosedyrer som ligger i denne beredskapsplan, og skape grunnlag for en åpen dialog om temaet både mellom de ansatte, men også mellom ansatte og foresatte i skolen. Planen skal også ivareta de vurderinger som må gjøres etter at et overgrep er meldt. En åpen dialog om seksuelle overgrep mot barn vil skape tryggere rammer for barna, og en forutsigbar og trygg arbeidsplass for ansatte.

August 2018

Innhold

Hva er seksuelle overgrep	2
Juridisk definisjon	2
Sosial psykologisk definisjon	2
Forebyggende arbeid	2
Forebygging	2
Forebyggende arbeid generelt i skolen	3
Kunnskapsbygging	3
Ansatte	3
Barn/ungdommer	3
Foreldre	4
Overgrep mot barn på nett	4
Intern organisering	4
Rutiner	4
Informasjon om overgripere	5
Plandokumenter	5
Samarbeidspartnere	5
Når politiet skal kontaktes	6
Ved bekymring for et barn	7
Hvem henvender man seg til ved mistanke	7
Melding til barnevernstjenesten	7
Mottak av mistanken eller anklagen	8
Når mistanken eller anklagen kommer fra barnet selv	8
Når mistanken eller anklagen kommer fra en ansatt eller en annen voksen /foresatt	8
Når et overgrep er meldt	8
Ivaretagelse av eleven	8
Ivaretagelse av de ansatte	9
Ved mistanke om at en ansatt har begått seksuelle overgrep	9
Informasjon	9
Målsettingen med informasjonen er	10
Hvem kan gi informasjon	10
Det er mange aktører som må involveres i saker der ansatte er mistenkt for seksuelle overgrep	10
Ansvar:	12
Mistanke eller avdekking av seksuelle overgrep i barns nære relasjoner	12
Mistanke eller avdekking av seksuelle overgrep begått av ansatt	13
Forslag til bøker til barn om seksualitet og seksuelle overgrep	14
Forslag til spill:	16

Hva er seksuelle overgrep

Juridisk definisjon

Seksuelle overgrep er når en autoritetsperson tvinger, lokker eller truer barnet til å delta i eller se på seksuelle omgang, handling eller adferd. Seksuelle overgrep deles juridisk (Straffelovens kap. 26 om seksuallovbrudd) inn i følgende kategorier:

Seksuell omgang: Kan være samleiesurrogater eller samleie analt, oralt eller vaginalt.

Seksuell handling: Kan være beføling av og/eller at barnet tvinges til å ta på overgriperes kjønnsorgan.

Seksuell atferd: Ikke fysisk kontakt – vise barnet pornografi, tvinge barnet til å se på seksuelle handlinger, blotte seg, tvinge barnet til seksuelle handlinger med seg selv, fotografere eller filme barnet i seksuelle handlinger.

Nett og mobil er også en arena der seksuelle overgrep foregår:

-ved manipulasjon, utpressing, sending av bilder og filmer, gjennom webkamera og seksuell oppmerksomhet og prat.

-som en arena der overgripere kan manipulere barn og unge til å bli kjent, kanskje forelske seg eller få omsorg, og så møtes utenfor nettet.

Sosialpsykologisk definisjon

«Det er snakk om et seksuelt overgrep når et barn involveres i seksuelle aktiviteter som det ikke kan forstå rekkevidden av, ikke er utviklingsmessig modent for og derfor ikke kan samtykke i, og/eller aktiviteter av en slik art at det overskrider samfunnets sosiale og rettslige normer» (Henny C Kempe, 1978, sitert i «Respekt for grænser»).

Forebyggende arbeid

Forebygging

Norske myndigheter har gitt skolen og barnehagen et viktig ansvar i forbindelse med forebyggende tiltak mot vold og seksuelle overgrep. Med forebyggende arbeid menes alt arbeid som kan redusere sannsynligheten for at vold og seksuelle overgrep skjer, og arbeid for å stoppe pågående vold og overgrep. Barn og unge som har kunnskap og begreper om kropp, seksualitet og overgrep vil i større grad ha mulighet til å si i fra om de utsettes for seksuelle overgrep en de som ikke har slik kunnskap. For å kunne fortelle om overgrep må de vite at det er det de utsettes for. Trygghet og åpenhet om seksualitet hjelper barnet til å sette grenser, og bare det i seg selv kan være en beskyttelse mot overgrep. Det er derfor viktig at barn og ungdom i Alta får god informasjon om det som er positivt med kropp og seksualitet. Skole og barnehage må ha kvalitet på kunnskapsformidlingen og kompetente voksne.

Gjør barn kompetente – snakk med dem.

Forebyggende arbeid generelt i skolen

1. Skolen skal ha utarbeidet etiske retningslinjer for ansatte og andre tilknyttede personer, som omhandler voksnes relasjoner med barn. De etiske retningslinjene må undertegnes av alle ansatte og personer som har ansvar for barn i aktiviteter i skolens regi.
2. Skolen skal ha alderstilpasset undervisning om kropp, seksualitet og seksuelle overgrep for alle elever hvert år. Dette skal implementeres i skolens ulike årshjul. Barna skal lære om gode og vonde følelser, vonde hemmeligheter og berøringer etc.

Kunnskapsbygging

Det er generelt viktig å formidle kunnskap til alle voksne som arbeider med barn. Ansatte i skoler må få den nødvendige kunnskap om barns signaler på at de kan ha blitt utsatt for overgrep. Det er viktig at de ansatte styrker sin bevissthet i forhold til temaet, og at man synliggjør og får frem holdninger. Formålet med kompetansehevinga og bevisstgjøringa hos de ansatte er at de blir tryggere og får bedre kompetanse i forhold til barns seksualitet, og dermed lettere vurdere om deres atferd er normal eller bekymringsfull. Skolen må ha tilgang på relevant litteratur, både faglig og i dirkete arbeid med barna. Det finnes mye tilgjengelig litteratur på nett.

Ansatte

1. Alle ansatte skal gjøres kjent med denne planen
2. Alle ansatte skal gjennomføre e-læringskurset «Vold og seksuelle overgrep mot barn»
3. Skolen skal regelmessig gi ansatte faglig oppdatering om temaet seksuelle overgrep mot barn, ved intern eller ekstern kursing.
4. Skolen skal ha kompetanse på hvordan man gjennomfører samtaler med barn
5. Skolen skal ha jevnlig øvelser på gjennomføringen av denne beredskapsplanen. Minimum en gang per år.

Det skal øves på ett eller flere scenarier der:

- Det mistenkes at et barn er utsatt for seksuelle overgrep av et familiemedlem
- Det mistenkes at et barn er utsatt for overgrep fra en person utenfor familien
- Det mistenkes at en ansatt har utsatt/utsetter et eller flere barn i skolen for overgrep
- Barn som viser unormal seksualisert atferd
- Barn som viser fysiske og/eller psykiske tegn på overgrep
- Hvordan gjennomføre samtaler med barn og hvordan forberede seg selv på det «utenkelige»
- Barns overgrep mot barn

Barn/ungdommer

1. Barna skal lære om normal seksualitet tilpasset deres alder og utvikling
2. Barna skal lære om gode og vonde følelser, vonde hemmeligheter, gode og vonde berøringer, trygge voksne etc.
3. Vedlagt finner dere linker og tips om opplæring.

Foreldre

1. Foreldre skal informeres om hvordan skolen jobber med temaet kropp, seksualitet og følelser på foreldremøte
2. Alle skoler skal ha rutine for å ta opp i startsamtaalen når barnet begynner i skolen, om barna har opplevd eller vært vitne til vold og/eller overgrep.
3. Denne beredskapsplanen skal være lett tilgjengelig på skolens hjemmeside.

Overgrep mot barn på nett

Barn og ungdom kan bli utsatt for seksuelt krenkende atferd og handlinger som følge av sin nett- og mobilbruk. De må lære å gjenkjenne krenkelser og forstå hvilke konsekvenser dette har. Her er skole/barnehage viktige støttespillere. Dette er arenaer der barn og foreldre kan få informasjon om nettvett og hvordan avverge internettrelaterte overgrep.

Eksempler på seksuelle krenkelser via nett

Språklig seksuell sjikane: en person som i chat med en 12-årig jente skriver ”jeg vil at du skal ta på meg”.

Seksuelt krenkende atferd: en person som via chat får overtalt en 14-åring til å gå over til webcam, og det viser seg å være en voksen mann som sitter og onanerer.

Seksuelle handlinger på nett: en person på chat presser en ung jente til å ta av seg klærne på webcam eller skrive om seksuelle fantasier.

Seksuelle overgrep: en overgriper kontakter et barn på et spill- eller chattested eller et sosialt nettsamfunn, manipulerer barnet til å møtes (grooming), og presser barnet til seksuelle aktiviteter

Intern organisering

Skolen må organisere driften slik at man minsker risikoen eller muligheten for overgrep fra ansatte. I dette inngår også at man unngår å sette personalet i en situasjon der man kan bli utsatt for mistanke.

Rutiner

Skolen skal ha sine faste rutiner som kvalitetssikrer at det ikke tilsettes personer som tidligere har begått seksuelle overgrep mot barn, eller som er mistenkt for å ha gjort det. Dette gjelder spesielt nye vikarer. Dette gjøres ved å kreve fremlegg av politiattest før en kan starte i jobben; ha et intervju og sjekke referanser til vedkommende. Det bør også legges opp til oppfølgingssamtaler.

Informasjon om overgripere

Det finnes retningslinjer for varsling av dømte seksualforbrytere og/eller pedofile i nærmiljøet. Det er strenge krav til en slik varsling. Skoler og barnehager kan få beskjed fra politiet hvis det er personer som kan tenkes å søke jobb i barnehage og skole.

Plandokumenter

Alle skal være kjent med denne plan og Alta kommunes beredskapsplan for barn og unge sektoren.

Samarbeidspartnere

En magesfølelse på at noe ikke er som det skal være, bør diskuteres med noen som har god kompetanse. Det er viktig å søke råd tidlig. Gode samarbeidspartnere må etableres før en hendelse oppstår. Barnevern og politi skal tilby veiledning uten plikt til å opplyse personalia. Alta kommune er koblet til Statens Barnehus Tromsø.

Barnevernstjenesten i Alta kommune

Barneverntjenesten kan kontaktes av skoler for å drøfte saker/problemstillinger anonymt. Telefon 45 39 69 08, mandag til fredag 0800 – 1600 (1500). Telefon til resepsjon: 78 45 53 25

Politiet

Politiet bistår med råd og veiledning i saker der det er mistanke om seksuelle overgrep. Politiet har et godt samarbeid med barnevernstjenesten. Man kan være anonym. Telefon 78 42 80 00 – du blir da satt i kontakt med rette personer. Politiet oppretter kontakt med Statens Barnehus når de starter en undersøkelsessak ift overgrep.

Tiltaksteamet, Barn og ungetjenesten i Alta kommune

Tiltaksteamet i Barn- og ungetjenesten kan kontaktes av skoler og barnehager for å drøfte saker /problemstillinger anonymt. Vi bistår også med oppfølging og veiledning i etterkant av at overgrep er avdekket.

Kontakt: telefon 78 45 53 25, mandag til fredag 0800-1530

Helsestasjon og skolehelsetjeneste

Helsestasjonen bør gi veiledning slik at foreldre har nok kunnskap til å kunne snakke med barna om kropp, kjønn og seksualitet, trygghet og grenser. Helsestasjonen skal gjennom helsestasjonsprogrammet bidra til å avverge og avdekke vold, overgrep og omsorgssvikt. Helsesøster,

lege, fysioterapeut, jordmor og annet personell på helsestasjonen skal være oppmerksomme på forhold som kan tyde på at barnet er utsatt for vold, overgrep eller omsorgssvikt, og ved konsultasjonene i helsestasjonsprogrammet observere barnet og familien for å avverge og avdekke slike forhold. Når det er grunn til å tro at barn blir mishandlet i hjemmet eller utsatt for andre former for alvorlig omsorgssvikt, eller når barnet viser vedvarende og alvorlige atferdsvansker, skal personellet på helsestasjonen melde til barnevernet. Skolehelsetjenesten skal ha lavterskel for drop-in samtaler for elever, samt bistå foreldre og ansatte i skole.

Kontakt: Barn og ungetjenesten, telefon 784 55325.

SMISO Vest-Finnmark

Senter Mot Incest og Seksuelle Overgrep tilbyr veiledning om seksuelle overgrep og barns seksualitet på generelt grunnlag og anonymt i enkeltsaker. SMISO bistår/veileder skoler og barnehager i forhold til deres undervisning/tema om kropp, seksualitet og overgrep. SMISO tilbyr kurs om temaet seksuelle overgrep. I tillegg tilbyr SMISO undervisning om seksuelle overgrep til kommunens 4.klasser. SMISO har også samtaletilbud til de over 16 år som har vært eller er utsatt for seksuelle overgrep, deres pårørende eller andre nære personer. Det behøves ikke henvisning, du kan være anonym og alle våre tilbud er gratis.

Kontakt: Telefon: 95 46 43 38 / 78 43 46 93, mandag til fredag 09-15.

E-post: post@smisovetsfinnmark.no

www.altakrise.no

Statens Barnehus Tromsø

Statens Barnehus tilbyr råd og veiledning til alle som har mistanke om at barn eller ungdom kan ha blitt utsatt for vold og seksuelle overgrep, henvendelser kan drøftes anonymt.

Konsultasjonsteamet

Er du offentlig ansatt og arbeider med barn og ungdom kan du bestille tid hos konsultasjonsteamet for å drøfte saker der du er bekymret for at et barn eller ungdom kan ha vært utsatt for vold eller seksuelle overgrep. Tverrfaglig konsultasjonsteam tilbys via telefonkonferanser, videomøter eller ved møte på Barnehuset i Tromsø. Sakene skal være anonyme, og teamet kan bare gi råd/veiledning og kan ikke gripe inn i eller overta ansvaret for sakene.

Kontakt: Telefon 77 79 74 40, mandag til fredag kl 08 -15.30

Når politiet skal kontaktes

Akutte situasjoner som krever varsling av politi skal varsles politiet i Alta. Avvergeplikten følger straffeloven § 196. Vurderer man at det er fare for at barnet mest sannsynlig vil kunne utsettes for (nye) overgrep ved og ikke gripe inn, er det straffbart å unnlate å varsle politiet.

Det er rektor eller nærmeste overordnede som skal kontakte politiet

Rådmann og kommunalleder skal varsles omgående i alle saker/tilfeller der det oppdages at barn i skolen blir seksuelt misbrukt eller utsatt for vold.

1. **Ikke skift klær på barnet**
2. **Eventuelt brukt tøy pakkes inn i papir – ikke plast!**
3. **Ikke bad eller vask barnet**

Ved bekymring for et barn

Hvem henvender man seg til ved mistanke

Ved mistanke om seksuelle overgrep fra barnets omsorgspersoner kan man henvende seg til rektor og/eller ringe det lokale hjelpeapparatet, eventuelt for å drøfte anonymt . Utgangspunktet er at man har meldeplikt til politi og barnevernstjeneste ved straffbare forhold. Rektor informerer rådmann/kommunalleder om saken

Rektor skal ivareta saken. Rektor tar videre kontakt med andre samarbeidspartnere som for eksempel barnevernstjenesten, politi, tverrfaglig konsultasjonsteam ved Barnehuset i Tromsø, kommunalt tiltaksteam.

- Informer rektor – ikke involver annet personale før etter avtale
- Begynn å skrive loggbok – noter observasjoner og utsagn
- Er du usikker; konsulter en av de instanser som er nevnt i denne beredskapsplanen. Ikke vent for lenge før du/dere konsulterer andre.
- Rektor melder bekymring til barnevernet, men du har en selvstendig varslingsplikt dersom rektor ikke varsler og du fortsatt mener det er grunn til å tro at barnet er utsatt for seksuelle overgrep.
- Barnevernet har det koordinerende ansvaret
- Skolens personal er ikke etterforskere. Ikke still ledende spørsmål – dette kan svekke saken.
- Lytt til barnet og vis at du tar barnet på alvor. Unngå å styre samtalen. Gjenta utsagn som barnet kommer med, slik at barnet eventuelt kan korrigere om du har forstått feil. Noter ned barnets uttalelser og dine observasjoner etter samtalen
- Vær ærlig i forhold til hva som skal skje. Vær realistisk
- Lov aldri noe du ikke kan holde – man må aldri love barnet taushet om det man får vite
- Glem ikke søsken
- Forbered deg mentalt og følelsesmessig på at betroelser kan komme

Melding til barnevernstjenesten

Plikt til å varsle barnevernstjenesten har man når «det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet hjemme eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt» (barnevernloven § 6-4). En magesfølelse som kan støtte seg på enkeltuttalelse, enkelthandling el. er tilstrekkelig for at man har grunn til å tro.

Melding til barnevernet bør alltid skje i samråd med overordnet og institusjonens daglige leder. Dersom lederen ikke vil gi opplysninger om bekymringen til barnevernstjenesten, har den som er bekymret et selvstendig ansvar for å informere barnevernstjenesten, jf. Opplæringsloven § 15-3/Barnehageloven § 22. Hvis man er i tvil om bekymringen til barnevernstjenesten vil være tilstrekkelig for å gi barnet god nok beskyttelse raskt nok, bør en kontakte politiet.

Mottak av mistanken eller anklagen

Når mistanken eller anklagen kommer fra barnet selv

- Lytt og noter ned det barnet har å fortelle. Unngå å stille ledende spørsmål.
- Det er viktig å ikke love hemmeligholdelse. Forklar at opplysningene kan være så alvorlige at andre voksne må få vite om det.
- Orienter umiddelbart nærmeste overordnede.
- Vurder barnets behov for oppfølging videre

Når mistanken eller anklagen kommer fra en ansatt eller en annen voksen /foresatt

- Dersom en ansatt i virksomheten har mistanke eller opplysninger om seksuelle overgrep, skal vedkommende umiddelbart kontakte nærmeste overordnede av virksomheten.
- Dersom mistanken gjelder daglig leder, må den nærmeste overordnede til daglig leder orienteres umiddelbart.
- Noter ned opplysningene som blir gitt fra ansatte eller fra foresatte å be om diskresjon. Opplysningene vil bli gitt daglig leder.
- Ta hensyn til at det kan være flere som er offer i samme sak, flere barn i samme skole, flere offer med samme overgriper.
- Vær oppmerksom på reaksjoner hos andre barn.

Når et overgrep er meldt

Allerede i den innledende fasen når et overgrep er meldt til barnevernstjeneste eller politi, er det behov for å planlegge hvilke tiltak som må iverksettes. Det må gjøres en skjønnsmessig vurdering av de ulike problemstillingene avhengig av overgrepets karakter.

Oppfølging av berørte parter etter seksuelle overgrep er viktig. Dette gjelder førts og fremst det utsatte barnet og hans/hennes foresatte, men kan også omfatte de andre barna i skolen og deres foresatte. Du og de andre som jobber i skolen må også følges opp. Oppfølging av de ansatte er et lederansvar og en del av HMS-arbeidet.

Ivaretagelse av eleven

- a) Vurder om eleven har særskilte behov som må ivaretas. Dette skal gjøres i samarbeid med politi/barnevern/foresatte/PPT/Statens barnehus og evt. andre fagfolk
- b) Lytt til barnet/ungdommen – hva trenger han/hun.

- c) Gjør en vurdering på når skal eleven tilbake på skolen
- d) Vurder hvilke tiltak som skal gjøres når eleven kommer tilbake i klassen, og hvilken informasjon som skal gis. Små barn kan være åpne og fortelle om hva de har opplevd etter at det er avdekket, tenk over hvordan vi skal håndterer det.
- e) Vurder hvem som trenger å få informasjon for å ivareta eleven.
- f) Gjør en vurdering på om det vil det være behov for oppfølgingsmøter.
- g) Kontaktlærer har et spesielt ansvar for å følge opp eleven på skolen.
- h) Husk at taushetsplikten setter grenser for hvem som skal ha informasjon.

Ivaretakelse av de ansatte

Å bekymre seg for om et barn er utsatt for seksuelle overgrep er en stor belastning. Oppfølging av overgrepsutsatte barn kan oppleves som følelsesmessig krevende. Også det å være den som melder i fra om en bekymring er belastende.

Det aller viktigste i alle faser av forløpet er at ingen skal stå alene om dette, hverken når det gjelder bekymring, melding eller oppfølging. Din viktigste ressurs i slike saker er dine kollegaer og din ledelse, ikke tenk at «dette må jeg tåle», men snakk med din leder og be om oppfølgingssamtaler. Leder vil også kunne formidle videre i kommunens hjelpeapparat hvis det er behov for det.

Ved mistanke om at en ansatt har begått seksuelle overgrep

Overgrep mot barn på skolen kan medføre en krisesituasjon som stiller spesielle krav til informasjon, kommunikasjon og tiltak. Dersom det oppstår mistanke om at en ansatt i skolen har begått et seksuelt overgrep mot et eller flere barn må samme rutinene som tidligere er beskrevet følges.

Hvis/når dette blir kjent i resten av miljøet, vil det føre til et stort press på ledelsen ved den enkelte enhet. Ledelsen skal sørge for å ivareta både barnets og den ansattes interesser, samtidig som det vil bli stor pågang fra foreldre og media som trenger/ønsker informasjon.

Viktig at rådmannen og kommunalleder kontaktes. I slike situasjoner vil rådmannen nedsette en koordineringsgruppe sammen med politiet. De vil ha som ansvar å lede det videre arbeidet.

Informasjon

Det vil kunne oppstå rykter som kan medføre en ytterligere belastning for de personene som er direkte berørt, men også for andre i skolen. Selv om informasjonsbehovet er stort, bør følgende punkter følges:

- Taushetsplikten setter grenser for hvem som skal ha informasjon.
- Hensynet til politietterforskningen vil medføre et behov for politiet til å begrense eller styre informasjonen. De opplysningene som gis må ikke ødelegge for den videre etterforskningen. Der politiet er inne i bildet skal informasjon alltid gis i samråd eller av dem. Det er rektors ansvar sammen med rådmann/kommunalleder til å gi nødvendig informasjon til ansatte.

Målsettingen med informasjonen er

- Forebygge nye overgrep
- Ivareta berørte parter
- Forebygge og dempe krise hos de involverte og sikre at de får nødvendig hjelp
- Forebygge og dempe konflikter i miljøet
- Skape forståelse for politiets og hjelpeapparatets fremgangsmåte
- Sikre forsvarlig saksgang
- Hindre ryktespredning, spekulasjoner og forhåndsdomming
- Politiet kan komme i kontakt med personer som har relevant informasjon
- Hindre lekkasje til pressen
- Gi foreldre/foresatte kunnskap om temaet for at de kan støtte sine barn

Hvem kan gi informasjon

Som hovedregel er det disse som har ansvar for informasjon:

- Politiet
- Rådmann, ordfører, kommunalleder
- Ved delegering fra Rådmannen kan eier av virksomheten (repr. v/kommunalsjef og enhetsleder) gi informasjon
- Representanter fra hjelpeapparatet

Den enkelte ansatt kan ikke gå ut med informasjon i slike saker

Det er mange aktører som må involveres i saker der ansatte er mistenkt for seksuelle overgrep.

- De forskjellige aktørene som har ansvaret for å håndtere overgrepssaken
  - o Rådmann, kommunalleder, rektor, politi, barnevern, Statens barnehus og andre.
- Barn som er eller kan ha blitt utsatt for overgrep og deres foreldre (de/den av foreldrene som har foreldreansvar)
- Den ansatte som er mistenkt og evt. vedkomnes familie
- Andre barn som er eller har vært i virksomheten der den mistenkte er ansatt
- Resten av foreldregruppa
- Informasjon til media skjer via politi eller rådmannen
- Kommuneoverlege (hvis det er flere barn som er berørt må fastlegene bli informert slik at de kan bistå sine pasienter)
- Andre ansatte i virksomheten
- Kommunalleder må legge til rette for en god saksbehandling av reiseregninger for de berørte parter – husk taushetsplikt (Ved reise til Statens Barnehus, der kommunen betaler reisen)

Når mistanken er reell vil det være nødvendig å gi informasjon til andre ansatte som har oppgaver i forhold til det aktuelle barnet. Disse ansatte har behov for veiledning for hvordan de skal forholde seg til barnet som er utsatt og resten av barnegruppa. Andre ansatte skal i utgangspunktet ikke få opplysninger om et overgrep, da de ikke har behov for slike opplysninger for å utføre sitt arbeid. Det kan for eksempel være vaktmester, rengjøringspersonalet og lærere som ikke har oppgaver i forhold til det aktuelle barnet. Det må foretas en konkret vurdering i hver enkelt sak om hvilke opplysninger personalet skal få. Færrest mulig bør vite om hvilke barn som kan ha vært utsatt for overgrep. Den ansatte som er mistenkt har også krav på diskresjon.

Der mistanken om overgrep blir kjent blant de ansatte, vil det oppleves krevende for alle som jobber ved skolen. Her er det viktig at også verneombud og tillitsvalgte er med på å legge til rette for møteplasser for de ansatte sammen med leder.

Det må også vurderes i hvert enkelt tilfelle om bestemmelsene i taushetsplikten åpner for å kunne gi en informasjon til andre barn og deres foreldre.

Ansvar:

Mistanke eller avdekking av seksuelle overgrep i barns nære relasjoner

(OBS! Dette er et utkast til strukturer for ansvarsfordeling i de ulike faser. Skolen må selv fylle ut de enkelte ansvarshavende stillinger avhengig av hvordan deres skole er organisert)

	TILTAK	ANSVARLIG	STØTTE	GJØREMÅL	HJELPEMIDLER
1	Motta og å vurdere mistanke om seksuelle overgrep	Ansatt som får mistanke/mottar anklage. Rektor	Lærer Rektor Helsesøster	Melde til Rektor. Vurdere mistanke Evt. kontakte barnevern/andre fagfolk	Motta og å vurdere mistanke om seksuelle overgrep
2	Se etter tegn på seksuelle overgrep	Rektor	Lærer. Andre ansatte. Barnevern/andre fagfolk	Avklare mistanke. Dokumentere tegn på seksuelle overgrep	Mulige tegn til seksuelle overgrep
3	Melding til barnevernet om seksuelle overgrep	Rektor	Lærer. Beredskapsteam	Sende bekymringsmelding. Barnevernet: Sette i gang undersøkelse og sette i gang tiltak	Melding til barnevernet Meldingsskjema
4	Melding til politiet om seksuelle overgrep	Barnevernet Rektor (i akutte saker) Rådmann	Rektor	Politiet: Stoppe misbruk, Konfrontere overgriper. Etterforske saken	Melding til politiet
5	Informasjon til hjemmet om seksuelle overgrep	Barnevernet	Politiet Rektor	Informere familien Støtte familien	Informasjon til hjemmet
6	Følg opp ansatte	Rektor	Barnevern PPT Andre fagfolk	Kollegastøtte Kompetanseheving	Oppfølging av ansatte
7	Følge opp barnet	Lærer	Rektor Barnevern PPT BUP	Omsorg for barnet Planlegge tiltak Etablere ansvarsgruppe	Oppfølging av barnet
8	Melding ved overgrep	Rektor	Barnevernet	Melding til nødvendige instanser om overgrep	Melding om seksuelle overgrep

Mistanke eller avdekking av seksuelle overgrep begått av ansatt

	TILTAK	ANSVARLIG	STØTTE	GJØREMÅL	HJELPEMIDLER
1	Motta og å vurdere mistanke om seksuelle overgrep	Ansatt som får mistanke/mottar anklage.	Rektor Den som har mistanke	Melde til Rektor. Vurdere mistanke	Motta og å vurdere mistanke om seksuelle overgrep fra ansatt
2	Se etter tegn på seksuelle overgrep	Rektor	Ansatte som har med barnet å gjøre Fagfolk på overgrep	Avklare mistanke. Dokumentere tegn på seksuelle overgrep Melde til barnehageeier	Mulige tegn til seksuelle overgrep fra ansatt
3	Motta innrømmelse	Den som mottar innrømmelsen	Rektor, skoleeier Tillitsvalgt Bedriftshelsetjenesten	Motta forklaring Klargjøre saksgang Avklare arbeidsrettslige forhold Støtte til den ansatte	Ansatt innrømmer seksuelle overgrep
4	Behandling av mistanke	Skoleeier	Rektor Fagfolk på overgrep Politi Advokat Helsetjeneste	Saksgang ved mistanke Arbeidsrettslige forhold Melding til politiet Etterforskning ved politiet Menneskelige hensyn	Behandling av mistanke mot ansatt
5	Informere det/de utsatte barns foresatte	Rektor	Skoleeier Fagfolk på overgrep Politi	Gi informasjon Tilby hjelp	Informasjon til utsattes foresatte
6	Informere og involvere ansatte	Rektor	Skoleeier Fagfolk på overgrep Politi	Gi rett informasjon Støtte ansatte Planlegge tiltak	Oppfølging av de andre ansatte
7	Følge opp barnet	Skoleledelse og kontaktlærere	Rektor PPT Andre fagfolk	Omsorg for barnet Planlegge tiltak Etablere ansvarsgruppe	Oppfølging av barnet
8	Informere andre foresatte	Rektor	Skoleeier Fagfolk på overgrep Politi	Gi rett informasjon Hindre rykter og forhåndsdomming Bygge tillit til skolen	Informasjon til hjemmene om mistanke mot ansatt Muntlig invitasjon til foreldremøte med varslingsliste
9	Foreldremøte	Skoleeier og Rektor med lærere	PPT Andre fagfolk Politi	Informere foresatte Gi råd til foresatte	Foreldremøte om seksuelle overgrep
10	Informere barna	Lærer	Rektor PPT	Gi rett informasjon Bearbeide Hindre engstelse	Informasjon til de andre barna
11	Mediehåndtering	Rektor, skoleeier	Barnehageeier Politi Advokat(er)	Styre informasjon	Mediehåndtering ved seksuelle overgrep fra ansatt
12	Melding ved seksuelle overgrep	Rektor	Barnevern	Melding til: skoleeier Forsikringselskap Tilsynsmyndighet	Melding ved seksuelle overgrep fra ansatt

Forslag til bøker til barn om seksualitet og seksuelle overgrep.

Husk at det alltid er lurt at den voksne leser gjennom boka før boka blir lest for barna/elevne.

Tittel	Forfatter	Tema	Merk
Seksuelle overgrep			
Snill	Gro Dahle og Svein Nyhus	Si ifra!	Om å være usynlig, og om hvor godt – og viktig - det er å ta sin plass, og fortelle. Liten tekst, men fargerike bilder. 30 sider, 15 sider med tekst.
Filiokus og Blåmann-klåmann	Marit Hoem Kvam	Omsorgssvikt og seksuelle overgrep	Fortellingen om en vond hemmelighet. Store bilder. Bidrar til at barna tør fortelle om vanskelige hemmeligheter. Fagdel i boka kan styrke kompetanse blant de som arbeider med de yngste barna.
Jeg er meg! Min meg	Eli Rygg og Margrete Wiede Aasland	Seksuelle overgrep og omsorgssvikt	En bok med ulike temaer voksne skal lese til barn, og samtale om. Hvert tema har aktiviteter en kan gjøre. En bok om kropp, gode og vonde følelser, ulovlige hemmeligheter og berøringer.
Hjemmesituasjon			
Hvem kan hjelpe Jesper?	Organisasjon Voksne for Barn	Omsorgssvikt	Psykisk sykdom eller rusproblematikk i hjemmet. Boka er ment som utgangspunkt for en samtale mellom leser og barnet, og en god hjelp for barnet å sette ord på det som er vanskelig.
Sinna mann	Gro Dahle og Svein Nyhus	Vold i hjemmet	En håpefull bildebok som en vanskelig hverdag. (Boka er også laget om til film, sterk skildring)
Blekkspruten	Gro Dahle og Svein Nyhus	Seksuelle overgrep	Søskenincest.
Kropp og seksualitet			
Anna Fiske	Alle har en bakside	Kroppen	Alle mennesker har en kropp, og alle kropper er forskjellige. Artige og beskrivende illustrasjoner. Kort og presis tekst. Humoristisk. Grensesetting blir tatt opp.
Kroppen	Trond-Viggo Torgersen	Kroppen	Forklarer hvordan kroppen fungerer, organer, vev og bein. Boka alle kjenner fra 70-80 tallet, som først var på Barne-TV.
Slik virker kroppen	Bettina Schaaf	Kroppen	Mye mer detaljert enn boka Kroppen (T-V Torgersen), og for barn litt opp i barneskolen. Fine illustrasjoner
Slik ble jeg til	Katerina Janouch og Mervi Lindman	Forplantning	Hvordan blir en baby til – egentlig. Fine bilder og forklaringer
Oppdag kroppen	Smarte små	Kroppen	Klaffer og morsomme oppgaver, og fargerrike illustrasjoner. 4-8 år
Kroppen vår	Smarte små	Kroppen	2-6 år
Følelser:			
Glad, sint, redd	Smarte små	Håndtere følelser, kjenne på sine behov og selv	Passer for 2-6 år. Gir rom for gode samtaler med barna. Klaffer og oppgaver i boka gjør den spennende. Lettlest.

		sette grenser.	
Sint på alt og alle	Ann Vibeke Fleischer og Rikke Mølbak	Problemsinne	Boka er i to deler, første del består av korte, illustrerende historier om to barns utfordringer i hverdagen. Historiene bør leses sammen med en voksen. Underveis finnes forslag til samtaletema. I bokens siste del finnes et kapittel til de voksne som ønsker å forstå og hjelpe barn med sinneproblem. 4-8 år
Au! De voksne slår	Ann Vibeke Fleischer og Rikke Mølbak	Familievold	Historiene i boken gir et bilde av hvordan barna opplever vold, hva de tenker, og hva de føler. Boken gir også forslag til hva barna kan gjøre for å få hjelp, og hva de voksne kan gjøre for å hjelpe dem. 4-8 år.
En ørefik er på vei.	Ann Vibeke Fleischer og Rikke Mølbak	Familievold	Historiene i boken gir et bilde av hvordan barna opplever vold, hva de tenker, og hva de føler. Boken gir også forslag til hva barna kan gjøre for å få hjelp, og hva de voksne kan gjøre for å hjelpe dem. 9-13 år
Hvem er alene?	Stina Wirsèn	Grensesetting for seg selv, og akseptere andres	Lettteste bøker for de minste.
Hvem er sint?	Stina Wirsèn		
Hvem bestemmer?	Stina Wirsèn		
Psykologisk førstehjelp ungdom 13-18	Gyldendal akademisk	Vanskelige tanker	En verktøyspakke som kan hjelpe ungdom med å takle vanskelige tanker og situasjoner. I førstehjelpsskrinet vil du finne verktøy man kan bruke når tankene er vanskelige og følelsene sterke: En flott illustrert bok med tekster rettet mot ungdom, enkle oppgaver og arbeidsark som man kan laste ned flere av på internett, samt to nyttige og fine figurer som inspirerer til lek og kreativitet.
Psykologisk førstehjelp 8-12	Gyldendal akademisk	Vanskelige tanker	En verktøyspakke som kan hjelpe barn med å takle vanskelige tanker og situasjoner. I førstehjelpsskrinet vil du finne verktøy man kan bruke når tankene er vanskelige og følelsene sterke: En flott illustrert bok med tekster rettet mot barn, enkle oppgaver og arbeidsark som man kan laste ned flere av på internett, samt to nyttige og fine figurer som inspirerer til lek og kreativitet
Psykologisk førstehjelp Grønne tanker - glade barn Barn 4-7 år	Gyldendal akademisk	Vanskelige tanker	Måten barn lærer å forholde seg til følelselivet på, danner grunnlaget for hvordan man som voksen forholder seg til følelser. Barnehagebarn lærer av det som skjer i barnehagen, både det som er planlagt, og det som oppstår underveis. Grønne tanker - glade barn kan brukes både som en metode for planlagt tematisering av tanker og følelser i samlingsstunden med alle barna, og som en metode for refleksjon, forståelse og bearbeidelse med utgangspunkt i hverdagshendelser. Materialet kan også brukes for å hjelpe barn som trenger å bli mindre hemmet av sinne og/eller engstelse. Tenkebamsene Grønn og Rød skal hjelpe barn til å lære å forholde seg konstruktivt til egne tanker.

Forslag til spill:

Navn på spillet	Merk	Utgiver
Hei!	To barnepsykologer, Kristin Sommerseth Olsen og Guro Winsnes, har sammen utviklet det terapeutiske brettspillet «Hei». Dette spillet kan voksne bruke som en støtte i samtaler med barn, og gir barnet en arena for å sette ord på og dele følelser. Spillet er enkelt og fleksibelt i bruk, og er laget med tanke på samtaler med barn som har det vanskelig. Her kan du bli overrasket over hva ungene tenker over!	Helse Stavanger
Psykologisk førstehjelp ungdom 13-18	En verktøypakke som kan hjelpe ungdom med å takle vanskelige tanker og situasjoner. I førstehjelpsskrinet vil du finne verktøy man kan bruke når tankene er vanskelige og følelsene sterke: En flott illustrert bok med tekster rettet mot ungdom, enkle oppgaver og arbeidsark som man kan laste ned flere av på internett, samt to nyttige og fine figurer som inspirerer til lek og kreativitet.	Gyldendal akademisk
Psykologisk førstehjelp 8-12	En verktøypakke som kan hjelpe barn med å takle vanskelige tanker og situasjoner. I førstehjelpsskrinet vil du finne verktøy man kan bruke når tankene er vanskelige og følelsene sterke: En flott illustrert bok med tekster rettet mot barn, enkle oppgaver og arbeidsark som man kan laste ned flere av på internett, samt to nyttige og fine figurer som inspirerer til lek og kreativitet	Gyldendal akademisk
Grønne tanker - glade barn Psykologisk førstehjelp Barn 4-7 år	Måten barn lærer å forholde seg til følelselivet på, danner grunnlaget for hvordan man som voksen forholder seg til følelser. Barnehagebarn lærer av det som skjer i barnehagen, både det som er planlagt, og det som oppstår underveis. Grønne tanker - glade barn kan brukes både som en metode for planlagt tematisering av tanker og følelser i samlingsstunden med alle barna, og som en metode for refleksjon, forståelse og bearbeidelse med utgangspunkt i hverdagshendelser. Materialet kan også brukes for å hjelpe barn som trenger å bli mindre hemmet av sinne og/eller engstelse. Tenkebamsene Grønn og Rød skal hjelpe barn til å lære å forholde seg konstruktivt til egne tanker.	Gyldendal akademisk
APP: Glade maur	Utviklet ut fra: Grønne tanker, glade barn! Lær barna å trøste, løse problemer og ta modige valg! Målgruppen er barn i alderen 4 til 7 år, sammen med voksen som kjenner barnet. Appen er utviklet på norsk, samisk, arabisk, spansk og engelsk. Gratis.	
E motion 2	Bildene i denne esken kan hjelpe barna med å gjenkjenne og forstå de mekanismer eller ting, som fremkaller 15 ulike følelser. Kortene er glimrende som samtaleopplegg og til å øve på evnen til å uttrykke og sette ord på følelser. De støtter barna i deres utvikling av de følelsesmessige ferdighetene og den sosiale kompetansen. Samtidig lærer barna å gjenkjenne og bli mer bevisste på egne og andres følelser. 75 bildekort, 9 x 9 cm, som viser 15 forskjellige følelser, og det som har utløst den gjeldende følelsen. Serien er velegnet til språkutv og tale – hørselsundervisningen i barnehagen, småtrinnet og til barn med særlige behov.	Info vest forlag

Litteraturliste

- Aasland, M.W. (2014). Si det til noen – en bok om seksuelle overgrep mot barn og unge. Oslo. Cappelen Damm Akademisk.
- Aasland, M.W.(2015). Barna og seksualiteten. Oslo. Cappelen Damm Akademisk.
- Ingnes, E. og Kleive, H. (2011). I møte med unge overgripere. Oslo. Gyldendal Akademisk.
- Langfedt, T. (2013). Seksualitetens gleder og sorger – identitet og uttrykksformer. Bergen. Fagbokforlaget.
- Røthing, Å. og Svendsen, S.H.B. (2009). Seksualitet i skolen. Perspektiver på undervisning. Otta. Cappelen Damm
- Søftestad, S. og Andersen, I., L. (red.) (2014). Seksuelle overgrep mot barn. Traumebevisst tilnærming. Oslo. Universitetsforlaget
- Utdanningsdirektoratet. (2011). Seksualitet og kjønn. Et ressurshefte for lærere i grunnskolen.
- Vildalen, S. (2014). Seksualitetens betydning for utvikling og relasjoner. Oslo. Gyldendal Akademisk.
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Barndommen kommer ikke i reprise. Strategi for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014.2017).
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. En god barndom varer livet ut. Tiltaksplan for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014-2017)